

MŁODZIEŻOWE ORGANIZACJE ANTYKOMUNISTYCZNE W CENTRALNEJ POLSCE W LATACH 1945–1955

Analizą objęto organizacje antykomunistyczne, których członkowie nie ukończyli 18 lat. Przeważnie byli nimi uczniowie szkół średnich, ale także starszych klas szkół podstawowych, szkół zasadniczych i młodociani robotnicy – a więc grupy, którym ton nadawali niepełnoletni.

Większość tych organizacji powstała i działała na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych. W tym czasie okrzepla już „władza ludowa” zdobywała pozycję monopolisty niemal we wszystkich dziedzinach życia: w polityce, gospodarce i kulturze. Rozbito legalną opozycję. Sfałszowano wyniki referendum w 1946 r. i wyborów w 1947 r. Komuniści podjęli próbę zjednoczenia wszystkich sił politycznych. Rozszerzał się aparat bezpieczeństwa; opozycja zbrojna została rozbita, a miliony obywateli poddano inwigilacji.

Komuniści manipulowali społeczeństwem, a szczególną uwagę poświęcali młodzieży. W styczniu 1948 r. Sejm uchwalił ustawy o pracy przymusowej i szkoleniu wojskowym młodzieży od 16 do 21 lat. W tym celu powołano Powszechną Organizację Młodzieży „Służba Polsce”. W tym samym roku odbył się zjazd zjednoczeniowy organizacji młodzieżowych; Związek Walki Młodych, Związek Młodzieży Demokratycznej, Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego i Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici” utworzyły Związek Młodzieży Polskiej. W 1949 r. na miejsce zlikwidowanego ZHP powołano Organizację Harcerską. Wielu działaczy z b. ZHP nie uznało nowej organizacji. Do szkół wprowadzono programy oparte na materializmie i marksizmie, a więc obce polskiej tradycji. W szkolnictwie przeprowadzono selekcję kadry pedagogicznej, eliminując osoby „nieprawomyślne”. Te działania dotknęły przede wszystkim nauki społeczne i humanistyczne. Niemal całkowite zerwanie kontaktów z zagranicą prowadziło do izolacji społeczeństwa i zamykania go w jednym kręgu kulturowym. Państwo miało monopol na działalność wydawniczą i jednocześnie rosła rola cenzury. Wszystko to odcisnęło się w świadomości społeczeństwa. Po okupacji hitlerowskiej pierwsze lata „władzy ludowej”, chociaż trudne i niewolne od zagrożeń, przeciętnemu obywatelowi dawały względne poczucie stabilności i wydawały się możliwe do zniesienia. Obok ludzi w jakimś sensie zadowolonych żyła jednak rzesza obywateli świadomych zła systemu

komunistycznego. I to oni, mimo że doskonale zdawali sobie sprawę z niezwykle trudnego położenia, w jakim się znaleźli, podejmowali próby konspiracyjnej walki z systemem. Nie miały udział w tej walce przypada młodzieży polskiej.

Postawy młodzieży i jej stosunek do rzeczywistości kształtowała rodzina i szkoła, a także Kościół, który krzewił idee niepodległościowe. Izolację społeczeństwa starały się przełamać polskojęzyczne rozgłośnie zagraniczne „Wolna Europa”, „Głos Ameryki” czy BBC. O tym, jak szeroki był odbiór tych rozgłośni (mimo niewielkiej jeszcze liczby aparatów radiowych) i jak znaczny wpływ miały one na postawy obywateli, świadczą działania władz, angażujących niemałe środki na budowę sieci stacji zagłuszających. Kilka młodzieżowych organizacji opozycyjnych zostało zawiązanych przez osoby będące pod przemożnym oddziaływaniem tych rozgłośni i dzięki nim radykalizujące swoje poglądy.

W okręgu łódzkim młodzieżowe organizacje antykomunistyczne powstały głównie w większych miastach: Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Tomaszowie Mazowieckim, Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim, Bełchatowie, Łęczycy, Głownie, Jarocinie, Pabianicach, Kutnie, Łasku, Żychlinie, Aleksandrowie Łódzkim. Jedynie kilka (np. Winna Góra, pow. Skierniewice, wsie Golesze, Modrzewek, Młoszów, pow. Piotrków Trybunalski, Bukowiec, woj. łódzkie) powstało w ośrodkach wiejskich.

Członkowie tych organizacji rekrutowali się przede wszystkim z kręgów szkolnych. Inicjatorami, założycielami i działaczami grup konspiracyjnych byli uczniowie starszych klas szkół podstawowych, gimnazjów i liceów, a więc placówek o profilu ogólnokształcącym, ale także uczniowie szkół zawodowych. Drugą grupę inicjatorów i aktywistów organizacji stanowili członkowie ZHP. Sporo też było w tych organizacjach młodocianych robotników. W organizacjach znalazły się osoby zarówno pochodzenia inteligenckiego, robotniczego, jak i chłopskiego, a także wywodzące się ze środowiska rzemieślniczego.

Organizacje liczyły od kilku do kilkudziesięciu osób. Przeważały grupy niezbyt liczne, kilku-, kilkunastoosobowe. Struktura organizacji była bardzo zróżnicowana. Schemat organizacyjny mniejszych, kilkusobowych grup konspiracyjnych był bardzo prosty – inicjator, często później przywódca (dowódca, komendant), oraz podlegli mu członkowie; często zasadnicze decyzje dotyczące celów walki, zadań oraz środków podejmowano kolegialnie. Niektóre większe organizacje dzieliły się na drużyny lub grupy, często też stosowały tzw. system trójkowy, wzorowany na organizacjach państwa podziemnego. Członkowie po zaprzysiężeniu na wierność organizacji (układano specjalny tekst przysięgi) przyjmowali pseudonimy (nie wszyscy). Rzadko prowadzono dokumentację działalności organizacji z obawy przed represjami w razie dekonspiracji.

Większość tych grup nie miała nadrzędnego dowództwa i formalnych powiązań ani kontaktów z innymi organizacjami. Niektórzy członkowie próbowali nawiązać łączność z innymi konspiratorami lub połączyć swoje grupy z inną organizacją niepodległościową, aby w razie konfliktu zbrojnego między państwami bloków wschodniego i zachodniego wspólnie wystąpić przeciw władzy ludowej.

Wszystkie te organizacje stawiały sobie za cel prowadzenie walki z ustrojem państwa polskiego. Większość z nich wzorowała się na tradycjach i formach orga-

nizacyjnych Szarych Szeregów i AK, nawiązywała do tradycji walk niepodległościowych lat 1918–1920 i 1939–1945.

Działalność szkoleniowo-ideologiczna organizacji antykomunistycznych obejmowała przede wszystkim młodzież szkolną, ale nie tylko. Podstawową formą pracy konspiracyjnej było gromadzenie wiadomości podawanych przez zagraniczne audycje polskojęzyczne, redagowanie, drukowanie i kolportowanie odezw, ulotek o treściach antykomunistycznych i antypaństwowych. Ponadto rozlepiano plakaty, wypisywano na murach miast hasła niepodległościowe. Zamalowywano, zrywano i niszczone czerwone flagi, publiczne hasła i afisze propagandowe. Niszczono portrety przedstawicieli władz, wysyłano pogróżki do kolegów, znajomych, którzy sympatyzowali z władzą ludową. Gromadzono broń i amunicję; aby ją zdobyć, przygotowywano zamachy na milicjantów. Zbierano sprzęt wojskowy (lornetki, mapy), organizowano szkolenia typu wojskowego i walki niepodległościowej. Niekiedy członkowie tych organizacji podejmowali akcje sabotażowe, np. zrywali sieci elektryczne i telefoniczne.

Nazwy młodzieżowych organizacji antykomunistycznych nawiązywały często do nurtów walki konspiracyjnej i niepodległościowej (np. „Konspiracyjna Armia Krajowa Okręgu Łódzkiego”, „Młodzieżowa Organizacja Armii Krajowej”, „Partyzantka Podziemna”), tradycji harcerstwa (np. „Harcerstwo Konspiracyjne Polski”, „Skauting”), wskazywały na młodzieżowy charakter organizacji (np. „Młodzież Walczą”, „Młodzi”), odwoływały się do polskich symboli (np. „Biały Orzeł”, „Orlęta”, „Polska Walcząca”), wskazywały na zespół cech organizacyjnych (np. „Młodzieżowa Organizacja Podziemna – Orzeł”) czy też na charakter walki (np. „Gwardia”, „Huragan”, „Mała Dywersja”) lub cele walki (np. „Skrusz Kajdany”).

Większość młodzieżowych organizacji antykomunistycznych zazwyczaj nie działała dłużej niż rok (tylko nieliczne kilka lat). Wszystkie były inwigilowane i rozbijane przez służby bezpieczeństwa, a ich organizatorzy i członkowie aresztowani i osadzani w lochach aresztów bezpieki. Podczas rewizji rekwirowano ulotki i dokumentację oddziałów, które wykorzystywano jako dowody rzeczowe podczas rozpraw. Aresztowano również członków organizacji, które zaprzestały działalności, albo – w niektórych przypadkach – członków młodzieżowych organizacji niepodległościowych śledzono i ścigano z całą konsekwencją i bezwzględnością. Przewaga aparatu bezpieczeństwa była przytłaczająca i wszechstronna. Młodzi, niedoświadczeni konspiratorzy, działający niejednokrotnie bardzo emocjonalnie, często zapominali o elementarnych zasadach tajności. Każdy przejaw sprzeciwu, nie mówiąc już o wystąpieniach przeciw panującemu ustrojowi politycznemu i społeczno-gospodarczemu, był tłumiony w zarodku.

Aresztowanych poddawano brutalnym przesłuchaniom. Metody śledcze funkcjonariuszy UB nie odbiegały zasadniczo od stosowanych wobec dorosłych działaczy niepodległościowych. Do codziennych praktyk należały tortury, dla przykładu: bito nogą od taboretu lub krzesła po całym ciele, uderzano pięścią w brzuch, kopano w klatkę piersiową, grożono bronią, zmuszano również do siadania na odwróconej nodze taboretu, stosowano metodę przesłuchiwania bez przerwy dniem i nocą przez kilka kolejnych dni, wlewano zimną wodę do celi, przetrzymywano w karcerze, grożono, że represje dotkną również członków rodziny. Wobec dziewcząt

stosowano formy presji psychicznej. Rzadko przesłuchania przebiegały bez użycia przemocy fizycznej i psychicznej. Większość oskarżonych przyznawała się podczas śledztwa do zarzucanych im czynów; w niektórych wypadkach wpłynęło to na złagodzenie wymiaru kary. Na ogół jednak – co należy podkreślić – nieletni uczestnicy konspiracji antykomunistycznej byli karani z całą surowością ówczesnego wymiaru sprawiedliwości.

Oskarżeni stawali przed Wojskowymi Sądami Rejonowymi, w zależności od miejsca procesu, również na sesjach wyjazdowych tych sądów. Rozprawy miały często charakter pokazowy. Oskarżonych osądzano najczęściej na podstawie art. 86 § 2 KKWP, tj. za „udział w nielegalnym związku przestępczym, mającym na celu przemocą zmienić ustrój Państwa Polskiego”, ale także na podstawie art. 87 w związku z art. 86, art. 88; jeśli członkom organizacji udowodniono posiadanie broni, odpowiadali z art. 4 § 1 i art. 23 § 1 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r., tj. za „nielegalne posiadanie broni”.

Wobec członków młodzieżowych organizacji antykomunistycznych stosowano surowe kary. Najczęściej była to kara łączna 5 lat pozbawienia wolności, utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na rok oraz przepadek całego mienia. Zapadły jednak także wyroki od 1 roku do 11 lat więzienia i utraty praw publicznych do lat 4. Niekiedy sąd łagodził karę lub odstępował od jej wymierzenia i umarzał postępowanie z uwagi na bardzo młody wiek oskarżonego (np. 13 lat – w chwili popełnienia przestępstwa, a 15 lat w chwili aresztowania) i „nieosiągnięcie rozwoju umysłowego oraz moralnego w takim stopniu, aby mógł rozpoznać znaczenie swych czynów i kierować swym postępowaniem”. Inicjatywę powołania organizacji i jej przywództwo sąd traktował jako okoliczność obciążającą.

Najwyższy Sąd Wojskowy w większości wypadków nie uwzględniał skarg rewizyjnych obrońców na wyroki Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi, a wyroki wydane przez sąd niższej instancji utrzymano w mocy. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na ogół nie korzystał wobec młodzieży z prawa łaski. Skazani odbywali kary w więzieniach na terenie całego kraju.

Z dotychczasowych badań wynika, iż tylko raz orzeczono karę śmierci, wobec osoby dorosłej – żołnierza współpracującego z „Młodzieżową Organizacją AK”. W tym wypadku prezydent również nie skorzystał z przysługującego mu prawa łaski i wyrok został wykonany. W 1955 r. na mocy amnestii złagodzoneo większość wyroków lub też warunkowo zwolniono z odbywania kary więzienia.

W latach dziewięćdziesiątych wyroki wydane na członków młodzieżowych organizacji antykomunistycznych zostały unieważnione.

Będę wdzięczny wszystkim, którzy po zapoznaniu się z tym komunikatem zechcą podzielić się ze mną swoimi uwagami i spostrzeżeniami, skorygują nieścisłości, dodadzą nowe informacje, liczę zwłaszcza na relacje uczestników minionych wydarzeń.

WYKAZ ORGANIZACJI

Uwaga! Poszczególne dane w Wykazie organizacji to: liczba porządkowa; nazwa organizacji; teren działania (powiaty i województwa według ówczesnego podziału administracyjnego); okres działalności; przywódca (przywódcy) – nazwisko i imię; członkowie – nazwiska i imiona, pseudonimy; liczba osób w organizacji; cele, zadania organizacji; źródła informacji na końcu Wykazu.

1. BIAŁORUSCY NACJONALIŚCI

Bydgoszcz–Łódź–Warszawa. 1945–1954.

Przywódcy – Zawadzki vel Jaworski, Bazyli Makarewicz, Dionizy Zybajło. Ogółem – 25 osób.

2. BIAŁY ORZEŁ

Zalesie Wielkie, pow. Krotoszyn i Ostrów Wielkopolski. 1951

Przywódcą grupy (3 osoby) w Zalesiu Wielkim – Jan Musielak, przywódcą grupy (7 osób) w Ostrowie Wielkopolskim – Marian Grof.

3. DRUŻYNA PIŁKARSKA

Bełchatów. 1949.

Ogółem – 11 osób.

Sporządzano i rozprowadzano na terenie miasta wykonane własnoręcznie ulotki i plakaty o treści antykomunistycznej, np. szkalujące Stalina.

4. GWARDIA

Łódź. 1953–1955.

Przywódcą – Tadeusz Kieszkowski, członkowie – Marian Woźniak, Edward Ubysz, później także Roman Janowski. Pod wpływem słuchania Radia „Wolna Europa” i BBC członkowie radykalizowali swoje poglądy, wrogo ustosunkowując się do ustroju Polski Ludowej.

Celem organizacji było prowadzenie akcji sabotażowej poprzez zrywanie sieci elektrycznej i telefonicznej. W ten sposób manifestowano i dokumentowano swoją wrogość do ówczesnej władzy. Spektakularnym czynem jej członków było przecięcie siekierą podziemnego kabla telefonicznego 180-przewodowego, łączącego Łódź z Warszawą.

5. HARCERSTWO KONSPIRACYJNE POLSKI

Tomaszów Mazowiecki i Piotrków Trybunalski. 1952–1953.

Przywódcą – Henryk Borkowski, z-ca – Andrzej Krzeslak „Nikt”. Łącznie – 23 osoby.

6. HURAGAN

Łódź. 1950–1951.

Inspirator powstania – Jan Gąska, komendant – Leon Odyniec „Huragan”, „Dzik”, z-ca – Jan Adamczewski „Ryś”, dowódcy drużyn – Zenon Kazimierczak, Zdzisław Kazimierczak, Aleksander Krzywania, członkowie – Jerzy Gronowski, Aleksander Gliszczyński – (pełnoletni). Ogółem – 14 osób.

Organizacja prowadziła działalność szkoleniowo-ideologiczną i polityczną, drukowała i kolportowała ulotki antypaństwowe, gromadziła broń palną. Planowano zamach na funkcjonariusza milicji celem zdobycia broni.

7. KONSPIRACYJNA ARMIA KRAJOWA OKRĘGU ŁÓDZKIEGO

Łódź. 1946–1949.

Organizator i przywódca – Jerzy Anczewski. Ogółem – 6 osób.

Organizacja i działalność oparta na wzorach i tradycjach AK. Redagowano, drukowano i kolportowano gazетки, odezwy i ulotki o treści antykomunistycznej.

8. LUDZIE SPOD ZNAKU TRÓJKĄTA

Gdańsk – Łódź – pow. inowrocławski, woj. bydgoskie. 1951–1953.

Przywódca – Ryszard Werbiński „Florian”. Ogółem – 12 osób. Organizowała pomoc więźniom politycznym.

9. MAŁA DYWERSJA (nosiła też nazwę Podziemna Organizacja ZHP-Mała Dywersja)

Piotrków Trybunalski. 1949–1950.

Członkowie założyciele – Jerzy Biesiadowski, Sławomir Karliński, Andrzej Mytkowicz, Jan Ibel i Zenon Ciężyński oraz inni członkowie – Witold Baranowski, Hanna Badek, Barbara Dziegielewska, Danuta Niedziela, Barbara Rybak, Irena i Maria Stus, Halina Wach, Alicja Wojciechowska, Andrzej Aperliński, Stanisław Gwiazdowski, Andrzej Kapliński, Władysław Oleksiewicz, Roman Sułkowski, Zdzisław Wrocławski, Maria Krzemińska, Cezary Śnieżewski, Jerzy Polskowski, Tadeusz Kardas i najprawdopodobniej Andrzej Russocki, Wiesław Rutkowski, Janusz Gąsowski, Jerzy Karbowski. Ogółem – 28 osób – w dwóch zastępach, żeńskim i męskim. Uczniowie piotrkowskich szkół średnich.

Organizacja kontynuowała tradycje harcerskie z czasów II Rzeczypospolitej. Celem była walka z systemem komunistycznym. Członkowie zrywali afisze i zamalowywali hasła PZPR, sporządzali i rozpowszechniali ulotki oraz plakaty, wypisywali na murach hasła opozycyjne.

10. MŁODA POLSKA (nosiła też nazwę Polska Walcząca)

Łódź. 1950.

Powstała z dwóch nurtów: I – z inspiracji Włodzimierza Żygiera „Czarnego”, kontynuacja tradycji ZHP, II – Stanisława Sadowskiego „Żbika”, wywodzącego się z ugrupowania poakowskiego. Ogółem – 17 osób.

Organizacja oparta na wzorach i tradycjach ZHP i AK. Członkowie zbierali informacje, redagowali, drukowali i kolportowali ulotki antypaństwowe „Iskra”. Zbierali

informacje i prowadzili szkolenia w zakresie patriotycznego wychowania. Nawiązano łączność i ustalono kierunki współpracy z Polską Podziemną Organizacją Bojową.

11. MŁODA POLSKA

Tomaszów Mazowiecki. 1949–1953.

Przywódca – Zdzisław Tejchman. Ogółem – 12 osób.

12. MŁODE ŻYCIE

Łódź. 1949–1950.

Przywódca – Marian Czarnecki, z-ca – Wincenty Kędziński. Ogółem – 11 osób.

13. MŁODZI

Winna Góra, pow. skierniewicki, woj. łódzkie. 1949–1950.

Przywódca – Tadeusz Strzyż, z-ca – Władysław Malosa. Ogółem – 11 osób.

14. MŁODZIEŻOWA ORGANIZACJA ARMII KRAJOWEJ (od czerwca 1950 r. nosiła nazwę Chłopy Z).

Łódź, kontakty z osobami w Radomsku, Wieluniu, Chełmży, Toruniu, Szczecinie. 1949–1951.

Przywódca – Bogdan Pietrzykowski „Śmiaty” (od wiosny 1949 r. do czerwca 1950 r.), Zenon Olszewski „Zagłoba” (od czerwca 1950 do likwidacji), z-ca Waldemar Wagner „Dragon” (od wiosny 1949 r. do likwidacji, z-ca B. Pietrzykowski (od czerwca 1950 r. do likwidacji), członkowie – Waldemar Kinas, Mirosława Kucharska, Stanisław Andrzejewski, Marian Olczyk, Henryk Jordan, Jerzy Stroński. Na terenie Łodzi działało 17 osób, w ogóle – 27 osób. Organizacja nawiązywała do tradycji walk niepodległościowych z lat 1918–1920 i 1939–1945. Działała opierając się na znanych formach organizacyjnych AK i Szarych Szeregów. Organizowała szkolenie grup bojowych, zdobywała i przechowywała broń, kolportowała ulotki antypaństwowe. Na przykład dokonano zniszczenia portretów marszałka Żymierskiego, prezydenta Bieruta i prezesa Rady Ministrów Cyrankiewicza. Celem organizacji miała być walka z ówczesnym ustrojem państwa.

15. MŁODZIEŻOWA ORGANIZACJA PODZIEMNA – ORZEŁ

Kalisz. 1952.

Przywódca – Jerzy Ściesiek „Witek”, dowódcy oddziałów: Jerzy Pawlak „Genek”, Jerzy Rutkowski „Leszek”, Zbigniew Opszoła „Kazik”. Ogółem – 20 osób.

16. MŁODZIEŻ WALCZY

Piotrków Trybunalski. 1947.

Przywódca – Wiesław Woszczak „Zosia”. Ogółem – 4 osoby.

17. MŚCIWY SĘP (nosił też nazwę Mściwy Jastrząb)

Kutno. 1950.

Przywódca – Kazimierz Walczak „Sokół”, Tadeusz Józwiak „Sęp”. Ogółem – 14 osób.

18. NOWE ŻYCIE

Żychlin, pow. kutnowski, woj. łódzkie.

Przywódca – Marian Czarnecki „Czarny”, z-ca – Wincenty Kędzierski „Krzycki”.

Ogółem – 13 osób.

19. ORLĘTA

Tomaszów Mazowiecki. 1951–1952.

Przywódca – Jan Łaski, członkowie – Janina Korbacz, Barbara Figiel, Danuta Wójciak, Iwo Płachecki, Jerzy Ryszard Wiliński, Ewa Przyżycka, Maria Wolszakiewicz – uczniowie Liceum Ogólnokształcącego w Tomaszowie Mazowieckim. Ksiądz Zdzisław Czosnykowski – prefekt ww. Liceum – utrzymujący kontakty z członkami organizacji.

Celem organizacji było prowadzenie walki z ustrojem Państwa Polskiego poprzez redagowanie i kolportowanie nielegalnych ulotek o treści antypaństwowej i antyradzieckiej.

Czyniono starania w kierunku nawiązania kontaktów z inną organizacją o podobnych zadaniach i celach – Towarzystwem Antykomunistycznym z Łodzi. Do szerszej współpracy nie doszło, organizacja „Orleńta” bowiem w lutym 1952 r. zaprzestała działalności.

20. PARYZANTKA PODZIEMNA

Bełchatów, woj. łódzkie. 1951–1952.

Członkowie – Barbara Michalak, Zygmunt Kowalczyk, Regina Gelert, Wanda Smolarek, Alicja Walęcka, Teresa Berłowska, Ryszard Urbaniak, Ogółem – 7 osób – uczniowie szkoły podstawowej w Bełchatowie. Celem organizacji było prowadzenie działalności i propagandy o profilu niepodległościowym i antykomunistycznym. Sporządzano ulotki i rozpowszechniano je, malowano hasła na murach miasta.

21. PODZIEMNA MŁODZIEŻOWA ORGANIZACJA WOJSKOWA

Ostrów Wielkopolski. 1949.

Dowódca – Zenon Chlebowski, członkowie – M. Krystkowiak, Z. Kiljan, T. Walkowiak, H. Dąbrowski. Ogółem – 6 osób.

Celem organizacji była walka z komunizmem poprzez prowadzenie akcji zbrojnych.

22. POLSKA ARMIA PODZIEMNA

Łęczyca, woj. łódzkie. 1946–1950.

Dowódca – NN „Orlicz”, z-ca – Zenon Borucki „Mściciel”. Ogółem – 10 osób.

Powstała z inspiracji Konspiracyjnego Wojska Polskiego.

23. POLSKA ORGANIZACJA PODZIEMNA

Kalisz. 1947.

Przywódca – Zdzisław Pawłowski. Łącznie – 6 osób.

24. POLSKA PODZIEMNA ORGANIZACJA WOJSKOWA (nosiła też nazwę Wywiad Krajowy)

Wrocław – Kępno – Ostrów Wielkopolski – Kalisz – Nowe Skalmierzyce – Stawiszyn – Pleszew – Jarocin – Witaszyce. 1948–1949 (a po aresztowaniach w ograniczonym zakresie do 1953 r.).

Przewódca – Zbigniew Starkiewicz „Sten”, z-ca – Jerzy Zakrzewski „Kmicic”, członkowie – Kazimierz Tacik „Zaremba”, Stanisław Ławniczak „Jarema”, Jan Rosiński, Jan Perz, Władysław Koryciuk, Edmund Kowalczyk, Ireneusz Stankiewicz „Radziwił” (brat Zbigniewa), Tadeusz Jóźwiak, Jan Przybyła, Józef Przybyła, Ludwik Wilkowski, Józef Kita, Tadeusz Nawrotkiewicz, Czesław Przybył, Zygmunt Nawrotkiewicz, Jerzy Dolielczyk, Stanisław Przybył s. Szczepana, Jan Przybył, Józef Przybył, Jan Sobusiak, Franciszek Widerski, Stanisław Przybył s. Stanisława, Kazimierz Kuśmierczyk, Włodzimierz Cieszyński i inni. Ogółem – 40 osób.

Organizacja działała w systemie trójkowym, wzorowanym na państwie podziemnym z czasów powstania styczniowego i drugiej wojny światowej. Gromadzono i przechowywano sprzęt wojskowy, jak broń, amunicję, lornetki, mapy. Uprawiano propagandę poprzez kolportowanie antykomunistycznych ulotek.

Celem organizacji było zwalczanie ówczesnej władzy i systemu komunistycznego.

25. POLSKA WALCZĄCA

Aleksandrów Łódzki. 1948–1949.

Przewódca – Ryszard Jabłoński. Ogółem – 6 osób.

26. POLSKIE WOJSKO KONSPIRACYJNE

Główno – Brzeziny, woj. łódzkie. 1948–1952.

Przewódca – Stanisław Berent, z-ca – Mirosław Pietrasik. Ogółem – 6 osób.

27. PRZYJACIÓŁKA ŻYCIA

Łódź. 1951–1952.

Przewódca – Cecylia Skupień, z-ca – Alicja Rosiak. Ogółem – 8 osób.

Zajmowała się głównie kolportażem ulotek antypaństwowych.

28. SKAUTING

Pabianice, woj. łódzkie. 1952–1953.

Przewódca – Henryk Adamiak „Wicher”. Ogółem – 10 osób.

Zajmowała się głównie kolportażem ulotek antypaństwowych.

29. SKRUSZ KAJDANY

Jarocin, woj. poznańskie. 1947–1948.

Członkowie – Ignacy Fatyga, Zdzisław Guliński, Kazimierz Borkiewicz, Mieczysław Hofman – uczniowie miejscowego gimnazjum. Ogółem – 4 osoby.

Celem organizacji było prowadzenie akcji propagandowych, kolportowanie ulotek i wysyłanie pogróżek do kolegów szkolnych, którzy utożsamiali się z władzą ludową.

Członkowie organizacji, m.in. na znak protestu przeciw łamaniu swobód przez komunistów, zamalowali nazwę miejscowego kina „Wolność” oraz wrzucili do mieszkania nauczyciela historii – również orędownika nowej władzy – atrapę granatu.

30. SŁOŃCE (nosiła też nazwę Słoneczko)

Wsie Golesze, Modrzewek, Młoszów, pow. Piotrków Trybunalski. 1948–1950.

Przywódca – Józef Żerek, członkowie – Jan Pietrzak, Wiesław Fijałkowski, Józef Borkowski, Jan Bijoch, Julian Gruszczyński, Julian Żerek, Kazimierz Bogusławski, Tadeusz Twardowski, Jan Malina, Marian Tuchowski, Tadeusz Staniaszek, Waław Węgrzynowski, Leokadia Smyk, Henryk i Aleksander Cieślczka. Ogółem – 16 osób. Uczniowie różnych szkół średnich.

Zasadniczym celem organizacji było prowadzenie propagandy antykomunistycznej i niepodległościowej, gromadzenie broni palnej i prowadzenie szkolenia wojskowego.

31. SPISKOWO-BOJOWA ORGANIZACJA HARCERSKA

Łódź i najbliższe okolice. 1948.

Komendant – Wiesław Marciniak, członkowie – Rady Emilia Krüger, Zbigniew Kubiak, Mirosław Serwata, Jan Michalski, Ryszard Wagner, Tadeusz Ziemiński, Kazimierz Cielecki, Mirosław Kazimierzczak, Henryk Szymczak, Stefan Sulima, Władysław Andrzejewski, Jerzy Gładysiak, Kamil Ettinger. Ogółem – 18 osób, w większości rekrutowali się z byłych członków ZHP.

Organizacja działała opierając się na tradycjach i formach organizacyjnych Szarych Szeregów i AK. Drukowano i kolportowano ulotki nawołujące do zmiany ustroju Państwa Polskiego.

32. STEFAN BATORY

Ostrów Wielkopolski. 1949–1950.

Dowódca – Kazimierz Bonsiak, Andrzej Sobczak, Mirosław Kerczak, Leon Kapatka, Ryszard Idaszek, Tadeusz Zajac, Czesław Mazurkiewicz, Mieczysław Fijałek. Ogółem – 8 osób.

Działalność organizacji polegała na rozklejaniu ulotek antypaństwowych, zrywaniu czerwonych flag i afiszy propagandowych.

33. TAJNA ORGANIZACJA MŁODZIEŻOWA

Łask i Łódź. 1952–1953

Przywódca – Bogdan Chlebowski, członkowie – Witold Kochowicz, Leon Kucharski, Andrzej Kupiński, Aleksandra Chlebowska, Jan Rudziński, Henryk Gajda, Tadeusz Jędraszek, Bronisław Świerczyński, Aleksander Jurga, Rakowski. Ogółem – 12 osób. Pod wpływem lektury o treściach niepodległościowych i audycji radia zagranicznego w umysłach młodych ludzi zrodził się bunt przeciwko ówczesnej władzy ludowej. Zasadniczym celem organizacji było prowadzenie walki z ustrojem PRL za pomocą ulotek o treści antypaństwowej. Planowano połączenie się organizacji z innymi oddziałami tajnymi (leśnymi) i prowadzenie walki orężnej przeciwko Ludowemu

Wojsku Polskiemu i Armii Radzieckiej w wypadku konfliktu zbrojnego. Najprawdopodobniej z własnej inicjatywy w styczniu 1953 r. członkowie sami zaprzestali działalności.

34. TOWARZYSTWO ANTYKOMUNISTYCZNE (początkowo nosiło nazwę Sokół)

Łódź. 1949–1953.

Inicjator i przywódca – Zenon John „Tomek”, szef sztabu – Zbigniew Kaczmarek „Grot”. Członkowie – Wacław Jerysz, Jerzy Michałowicz, Henryk Woźniak, Bolesław Lewiński, Mieczysław Jagiełło (pełnoletni), Bernard Nowak, Marian Dąbek, Teresa Plich, Adam Michał Lewaszkiewicz, Zdzisław Izydorzycy, Zbigniew Ostrowski, Jan Małolepszy, Janina Korbacz, Irena Szrames. Ogółem – 18 osób.

Pod wpływem zagranicznych audycji polskojęzycznych, m.in. „Głosu Ameryki”, młodzi ludzie sami postanowili prowadzić walkę z ustrojem ówczesnej Polski. W tym celu założyli organizację. Środkiem prowadzenia tej walki było kolportowanie ulotek o treściach antypaństwowych. Przygotowano też nieudany zamach na funkcjonariusza milicji. Nawiązano krótkotrwałą współpracę z członkami organizacji „Orleń”.

35. WOLNA IDEA POLSKI

Warszawa – Łódź, a także w innych województwach. 1947–1952.

Przywódca – Czesław Tomaszewski, Wacław Tomaszewski, członkowie – Eugeniusz Tomczyk, Jerzy Ślusarek, Leszek Kowalski, Zdzisław Michalak, Henryk Zieliński „Wiśniewski”, Dominik Langner „Zambrowski”, Henryk Szybel „Wilczur”, Henryk Szewczyk. Ogółem – ok. 70 członków.

Celem organizacji było pozyskanie jak największej liczby członków wrogo nastawionych do Polski Ludowej, aby w wypadku konfliktu zbrojnego Zachodu z Polską i Związkiem Radzieckim wystąpić zbrojnie przeciwko Polsce, a tym samym przyczynić się do zwycięstwa państw zachodnich.

36. WYZWOLEŃCZY RUCH NARODOWY

Bukowice i Ozorków, pow. łódzki. 1948–1949.

Przywódca – Jan Kiciak „Sęp”. Ogółem – 5 osób.

37. ZIELONI BRACIA

Łódź. 1951–1952.

Przywódcy – Alicja Blachowska i Stanisław Korczak „Dziki Sęp”, „Sęp”. Ogółem – 20 osób.

Członkowie kolportowali ulotki o treści antykomunistycznej. W 1952 r. w skład tej organizacji wszedł inny oddział: „Koleżeńska Organizacja Potajemna”.

38. ZWIĄZEK BIAŁEJ TARCZY

Łódź. 1949–1950.

Przywódca – Andrzej Szletyński, z-ca – Jerzy Mieczysław Skwarko, członkowie Ryszard

Marcewicz, Witold Zdrojewski, Sławomir Kamiński, Alicja Perz, Wiesława Sobańska, Wiesława Precz, Kazimierz Skibicki, Zdzisław Orłowski, Józef Potęga, Barbara Jabłońska, Anna Zgoda, Henryk Baliński. Ogółem – 14 osób.

Organizacja powstała z inicjatywy A. Perz celem prowadzenia walki z ustrojem państwa polskiego przez zwalczanie organizacji młodzieżowych popierających ówczesny system władzy, a zwłaszcza ZMP. Walkę prowadzono poprzez redagowanie i kolportowanie nielegalnych ulotek państwowych, wysyłanie anonimowych listów z pogrózkami do aktywistów spośród „postępowej” młodzieży oraz zrywanie i niszczenie flag państwowych i dekoracji. Redagowano i rozpowszechniano gazetkę o treści antypaństwowej „Rodacy”, w której nawoływano do walki z panującym ustrojem w Polsce i Związku Radzieckim. Aby nadać szerszego rozmachu organizacji, postanowiono zdobyć broń. Jednak akcje te się nie powiodły.

39. ZWIĄZEK SŁOWIAŃSKI (nosił też nazwę Hufce Wolnej Słowiańszczyzny)

Kalisz – Dąbrowa Górnicza – Gdynia. 1945–1948.

Przywódca – Marek Kiersnowski „Mściwój”, drużyny: Kalisz – im. Bolesława Pobożnego i im. Emilii Plater, członkowie – Jerzy Cichecki, Magdalena Mróz, Hieronim Świtalski, Sławomir Pietrzak, Jan Milewski, Jan Tadeusz Mielczarek, Zbigniew Szmidt, Jerzy Górny; Dąbrowa Górnicza – im. Bolesława Chrobrego – dowódca – Bogumił Stradowski, Władysław Stradowski; Gdynia – im. Stefana Batorego – dowódca – Jerzy Pilcher „Jarogniew”. Ogółem – około 50 osób.

Jeżeli chodzi o okręg kaliski, to członkowie, przeważnie uczniowie kaliskich gimnazjów (męskiego im. A. Asnyka i żeńskiego im. Anny Jagiellonki), spotykali się po lekcjach w szkole i dyskutowali na różne tematy – często historyczne, redagowali szkolne gazetki, nakłaniali innych uczniów do lepszej nauki, próbowali założyć kółka naukowe, a kiedy tego zabroniono, coraz częściej padały hasła nawołujące do obalenia ówczesnego ustroju Polski.

40. (bez nazwy) Rucińskiego

Łódź. 1949–1952.

Członkowie – Andrzej Krawczyński, Aleksander Ruciński, Stanisław Jarząbek, Jan Bendinger, Kazimierz Pietrasik, Wiesław Frątczak, Henryka Kopa – współpracująca. Celem organizacji było przygotowanie się do połączenia z inną organizacją niepodległościową i wspólne wystąpienie przeciwko władzy ludowej w razie konfliktu zbrojnego.

41. (bez nazwy), Siergieja

Łódź. 1951–1953.

Dowódca – Stefan Siergiej, członkowie – Kazimierz Florczak, Wiesław Kaczor, Jan Jeżyński, Bogusław Rzanek, Edward Frątczak, Marian Opala, Marian Wiszniewski. Ogółem 8 osób.

Celem organizacji było sianie niepokoju i zamętu wśród aktywistów ZMP, planowanie

napadów na funkcjonariuszy milicji celem zdobycia broni. M.in. dokonano wysadzenia statui robotnika i robotnicy, wystawionej w związku z planem 6-letnim w Łodzi, w alei ZMP, oraz usiłowano zniszczyć, za pomocą materiału wybuchowego, dekorację obrazującą osiągnięcia tegoż planu.

42. (bez nazwy), później nazywana Białą Różą

Żerków, pow. jarociński. 1947–1949.

Członkowie – Czesław Maciejewski, Marian Budasz, Edward Piotrowski, Henryk Adamczak, Wincenty Jackowiak, Czesław Kowalczyk, Bronisław Rojewski.

Rozpowszechniali oni ulotki o treściach patriotycznych, zrywali plakaty, wysyłali ostrzeżenia do szczególnie aktywnych działaczy komunistycznych.

Źródła informacji:

1. Archiwum Oddziałowego Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Łodzi (AOBUiAD w Łodzi), (Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi), akta zespołu Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi (WSR), (sygn. Sr.);
2. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi (OKŚZpNP w Łodzi), (Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi), akta śledztw i postępowań wyjaśniających, (Ds. S. i KO.);
3. Archiwum Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim, akta Sądu Powiatowego w Piotrkowie Trybunalskim. Sąd dla Nieletnich;
4. L. Nowakowski, *Informacja o wynikach śledztwa w sprawie zbrodniczego łamania prawa i naruszania praworządności przez funkcjonariuszy PUBP w Piotrkowie Trybunalskim w okresie 1948–1952*, „Biuletyn Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi Instytutu Pamięci Narodowej”, t. V, s. 244 – 248.
5. T. Ławniczak, „Zaremba”, „Jarema” i inni. Wspomnienie o antykomunistycznej konspiracji młodzieżowej w Nowych Skalmierzycach przed 50 laty, „Gazeta Skalmierzyska”, cz. I, nr 8, s. 6; cz. II, nr 9, s. 4; cz. III, nr 10, s. 9.

Ulotka z Żerkowa, pow. jarociński – grupa „Biała Róża” (1949)